

POIKIEN USKO VAHVISTUNUT EDELLEEN – SEURAAVATKO TYTÖT PERÄSSÄ?

PITKITTÄISTUTKIMUS RIPPIKOULUNUORTEN
SUHTEESTA KRISTILLISEEN USKON JA
RIPPIKOULUN VAIKUTUKSESTA SIIHEN

JOUKO PORKKA & KATI TERVO-NIEMELÄ

Johdanto

Rippikoulun yhteydessä rippikoululaisilta ja isosilta vuosina 2019–2024 kerätyt tutkimusaineistot samoin kuin useat muutkin viime vuosina kerätyt tutkimusaineistot osoittavat poikien ja nuorten miesten uskonnollisuuden lisääntyneen 2020-luvulla, mikäli uskonnollisuutta mitataan perinteisillä kristinuskoon liittyvillä mittareilla. Näiden mittareiden mukaan pojat ja nuoret miehet ovat nykyään merkittävästi enemmän sitoutuneita kristinuskoon kuin tytöt. Tämä on vastoin useiden vuosikymmenten aikaisempia tutkimuksia sekä sukupuolten välisten erojen osalta että vastoin ajatusta nuorten edeltäviin sukupolviin verrattuna vähenevästä kiinnostuksesta ja sitoutumisesta kristillisyyteen.

Uusin, vuonna 2024 rippikouluista kerätty tutkimusaineisto osoittaa, että tyttöjen kristillisuus on kääntynyt selkeään kasvuun vuoden 2024 aikana. Edelleen pojat ovat kuitenkin selvästi enemmän sitoutuneita kristillisyyteen kuin tytöt. Mistä ilmiössä on kysymys?

Rippikouluissa kerätty aineisto on poikkeuksellisen laaja ja kattava, esimerkiksi vuoden 2023 osalta vastaajamäärä vastaa 41 prosenttia kaikista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoululaisista ja 30 prosenttia kaikista 15-vuotiasta Suomessa. Näin ollen aineiston perusteella voidaan poikkeuksellisen uskottavasti tarkastella luterilaiseen kirkkoon kuuluvien suomalaisnuorten keskuudessa tapahtunutta uskonnollisuuden muutosta.

Tutkimuksen tausta

Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet naisten olevan uskonnollisempia kuin miehet erityisen selkeästi kristinuskon piirissä ja maissa, joissa kristinuskon enemmistöuskonto.¹ Naisten vahvempi uskonnollisuus on ollut niin selkeä, että tutkijat ovat väittäneen sen olevan jopa universaali ilmiö.² Suomi on ollut yksi niistä maista, joissa sukupuolten välinen ero on ollut poikkeuksellisen selkeä ja naiset ovat olleet selvästi uskonnollisempia kuin miehet.³ Näin on edelleen vanhemmissa ikäluokissa.⁴

Useat uudet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että suomalaisten tyttöjen ja poikien välinen ero uskonnollisuudessa on kääntynyt toisin päin, kun uskonnollisuutta mitataan perinteisillä kristinuskoon liittyvillä mittareilla, kuten uskolla Jumalaan, Jeesuksen ylösnousemukseen sekä henkilökohtaisella rukouselämällä. Tämä näkyy sekä vuosien 2020 että 2024 Gallup Ecclesiastica -tutkimusaineistoissa, joista raportoidaan kirkon nelivuotiskertomuksissa.⁵ Vuoden 2024 kyselyssä 18–29-vuotiaiden nuorten naisten ja miesten välinen ero on kasvanut erittäin selkeäksi, kun mitataan suhdetta kristillisyyteen. Kristinuskon Jumalaan uskoi vuonna 2024 nuorista 18–29-vuotiaista miehistä 18 prosenttia, naisista 11 prosenttia. Vastaavasti niitä, jotka eivät uskoneet ollenkaan Jumalan olemassaoloon oli nuorista miehistä 31 prosenttia, naisista 38 prosenttia.⁶

Nuorten aikuisten uskossa siihen, että Jeesus nousi kuolleista, miesten ja naisten ero näkyy vielä selkeämmin: nuorista miehistä useampi kuin joka neljäs (27 %) uskoo siihen tai pitää sitä todennäköisenä, nuorista naisista vain 14 prosenttia.⁷ Nuoret miehet pitävät itseään myös nuoria naisia useammin uskovina (22 % vs. 16 %), nuoret naiset sen sijaan pitävät itseään nuoria miehiä useammin henkisinä (31 % vs. 24 %). Henkisenä itseään pitävien osuus on erityisen suuri 40–49-vuotiaiden naisten keskuudessa ja naisten ja miesten välillä on erityisen suuri ero tässä ikävaiheessa (54 % vs. 32 %).⁸ Naiset uskovat kaikissa ikäryhmissä myös miehiä useammin johonkin korkeampaan voimaan (18–29-vuotiaiden keskuudessa 54 % vs. 46 %), enkeleiden olemassaoloon (42 % vs. 29 %) ja jälleensyntymiseen (31 % vs. 23 %).⁹ Uskonnottomina itseään pitäviä on ensimmäistä

1 Hackett et al. 2016; Lummis 2004.

2 Ks. esim. Stark 2002; Beit-Hallahmi 2014.

3 Ks. esim. Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2003.

4 Ks. esim. Ketola & Sohlberg 2024; Tervo-Niemelä & Spännäri 2023.

5 Ketola 2020; Ketola & Sohlberg 2024; ks. myös Salomäki 2022.

6 Ketola & Sohlberg 2024, 79.

7 Ketola & Sohlberg 2024, 82.

8 Ketola & Sohlberg 2024, 73–74.

9 Ketola & Sohlberg 2024, 79.

kertaa enemmän nuorten naisten kuin nuorten miesten keskuudessa (34 % vs. 31 %). Kaikissa muissa ikäryhmissä uskonottomia on enemmän miesten keskuudessa. Samalla on syytä huomioida, että myös miesten keskuudessa uskonottomia on enemmän kuin uskovia (31 % vs. 22 %).¹⁰

Vuoden 2023 Nuorisobarometrin aineistossa uskonnollisuus korostuu nimenomaan nuorimmilla (15–17-vuotiailla) pojilla, nuoressa aikuisuudessa ero ei niinkään näy.¹¹ Kansainvälisten *Nonreligion in a Complex Future* (NCF) sekä *Transmission of Religion across Generations* (TORAG) -hankkeiden tutkimusaineistojen perusteella nuorten naisten ja miesten keskuudessa sukupuolten välinen ero Suomessa on ensin kaventunut ja sitten kääntynyt toisin päin.¹² NCF-aineistossa ei-uskonnollisten osuus naisten keskuudessa on lineaarisesti lisääntynyt nuorissa ikäryhmissä, kun taas miesten keskuudessa ei-uskonnollisia on eniten viidenkymppien tienoilla. 18–24-vuotiaiden nuorten naisten keskuudessa tässä aineistossa 42 prosenttia piti itseään ei-uskonnollisena (valinnut vaihtoehdon 1 asteikolla 1-5, jossa 1=ei ollenkaan, 5=erittäin uskonnollinen), samankäisistä miehistä 21 prosenttia.¹³

Vastaavat erot nuorten naisten ja miesten välillä näkyvät erilaisissa seurakuntakyselyissä. 15 isossa seurakunnassa toteutetussa seurakuntien empatia- ja tunnettuuskysely 2023:ssa 18–24-vuotiaat nuoret miehet arvioivat selvästi naisia useammin, että kirkon arvot vastaavat heidän arvojaan (42 % vs. 24 %). Espoon ja Vantaa seurakuntayhtymien keräämän kastepalautteen perusteella nuoret miehet myös kannattavat kastetta enemmän kuin nuoret naiset ja nuorten miesten keskuudessa laskua ei näy aikaisempiin ikäpolviin kuten naisilla.¹⁴ Viimeisimmät tutkimustiedot antavat viitteitä, että vastaavaa kehitystä, jossa nuoret miehet ovat useammin suuntautuneet kristillisyyteen kuin nuoret naiset, olisi myös muissa länsimaissa.¹⁵

Naisten yleisemmän uskonnollisuuden ohella empiiriset tutkimukset ovat pitkään osoittaneet institutionaalisen uskonnollisuuden heikentyneen läntisessä maailmassa. Erityisen vahvasti institutionaalisen uskonnollisuuden heikentyminen on näkynyt Suomessa 2000-luvulla, ja nuoret ovat olleet selvästi vanhempia ikäpolvia vähemmän uskonnollisia. Tämä on herättänyt myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa erityistä huolta nuorten ja nuorten aikuisten uskonnollisuudesta ja se onkin ollut 2000-luvulla myös rahoittamassa erityisesti nuoriin aikuisiin keskittyviä

10 Ketola & Sohlberg 2024, 73–74.

11 Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

12 Tervo-Niemelä & Spännäri 2023; Tervo-Niemelä 2024.

13 Tervo-Niemelä 2024.

14 Nuoret miehet kannattavat kastetta ja kirkkoa 2023; Seurakuntien empatia- ja tunnettuuskysely 2023.

15 Gen Z me are going back to church 2024; New York Times 2023; Tervo-Niemelä 2024; Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

tutkimushankkeita, joiden tavoitteena on ollut ymmärtää paremmin näitä ikäryhmiä ja löytää myös uusia keinoja niiden tavoittamiseen.¹⁶ Erityisen selkeästi nuorten ja nuorten aikuisten uskonnollisuuden väheneminen on näkynyt urbaaneimmilla kaupunkialueilla¹⁷ ja ylipäättään aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet uskonnollisuuden olevan yleisempää maaseutumaisilla alueilla kuin urbaaneilla kaupunkialueilla. Erityisesti pääkaupunkiseudulla ja muualla Uudellamaalla asuvien uskonnollisuutta on luonnehtinut maallistuminen selvemmin kuin muualla.¹⁸

Suomessa institutionaalisen uskonnollisuuden heikentyminen näkyy monin tavoin. Esimerkiksi kristinuskon Jumalaan uskovien osuus on tasaisesti laskenut erityisesti 2000-luvulla.¹⁹ Samalla kristityksi itsensä identifioivien osuus on laskenut. Vuonna 2004 suomalaista 73 prosenttia identifioi itsensä kristityksi, vuonna 2024 osuus oli 57 prosenttia. Uskovana itseään pitävien osuus on pudonnut vuodesta 2011 vuoteen 2024 noin 40 prosentista noin neljännekseen (39 % vs. 24 %).²⁰ Uskonnollinen osallistuminen on laskenut samassa suhteessa.²¹ Suomi on yhdessä muiden Pohjoismaiden ja Viron kanssa myös maita, joissa uskonnollinen osallistuminen on ollut pitkään alhaista ja uskonnollisesti aktiivisten tai identiteetiltään uskonnollisten ihmisten osuus on kansainvälisessä vertailussa alhainen ja selvästi Euroopan keskitason alapuolella.²² Uskonnollisuudesta on Suomessa nuorten keskuudessa tullut myös vähemmistöidentiteetiksi koettu identiteetti: nuorten keskuudessa nimenomaan uskovat kokevat useammin kuuluvansa vähemmistöön kuin uskonnottomat. Vanhemmissa ikäluokissa osuus on toisinpäin.²³

Erityisen selkeästi uskonnollisuuden väheneminen on viime vuosina näkynyt Suomessa naisten keskuudessa. Yhtenä sen taustalla olevana tekijänä on nähty olevan liberaalien asenteiden vahvistuminen naisten keskuudessa ja siihen liittyvä kritiikki kirkon konservatiivisuutta kohtaan.²⁴ Aikaisemmissa tutkimuksissa liberaalin arvomaailman on todettu olevan todennäköisemmin yhteydessä uskonnottomuuteen, konservatiivisempi arvomaailma puolestaan uskonnollisuuteen.²⁵ Erityisesti nuorten naisten keskuudessa on erityisen paljon ei-uskonnollisia arvoliberaaleja. Samalla on kuitenkin syytä nostaa esiin se, että vaikka arvokonservatiivinen nuori on suhteellisesti useammin uskonnollinen kuin arvoliberaali, Nuorisobarometrin

16 Ks. esim. Mikkola, Niemelä & Pettersson 2007; Mikkola & Saarelainen 2023.

17 Ks. esim. Mikkola, Niemelä & Pettersson 2007.

18 Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2005, 144–145; Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2003, 203–205.

19 Ketola & Sohlberg 2024, 78.

20 Ketola & Sohlberg 2024, 72.

21 Ketola & Sohlberg 2024, 90.

22 Evans & Baronavski 2018; ks. myös Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2003.

23 Ketola & Sohlberg 2024, 77.

24 Ks. esim. Niemelä 2015; Laiho 2023.

25 Taira, Ketola & Sohlberg 2023; ks. myös Tervo-Niemelä & Porkka 2023.

aineisto osoittaa, että arvoiltaan liberaaleja nuoria on niin paljon enemmän kuin arvoiltaan konservatiivisia, että uskonnollisia arvoliberaliaaleja nuorten keskuudessa on määrällisesti lähes yhtä paljon kuin uskonnollisia arvokonservatiiveja, myös poikien keskuudessa. Niin ikään ei-uskonnollinen identiteetti on niin paljon yleisempi kuin uskonnollinen identiteetti, mikä johtaa siihen, että ei-uskonnollisia arvokonservatiiveja on poikien keskuudessa suunnilleen yhtä paljon kuin uskonnollisia arvokonservatiiveja.²⁶ Tuoreen kirkon nelivuotiskertomuksen perusteella nuorten naisten arvomaailma on siirtynyt voimakkaasti poliittisesti vasemmalle ja liberaaliin suuntaan. Ero eri ikäpolven naisten välillä on huomattava. Samaan aikaan nuorten miesten ja vanhempien miesten välillä vastaavaa eroa ei ole havaittavissa: miehet iästä riippumatta ovat hieman keskimääräistä konservatiivisempia ja poliittisesti keskimääräistä enemmän oikealle.²⁷ Suomalaisten naisten ja miesten keskuudessa nähtävä arvomuutos on johtanut siihen, että nuorten naisten ja miesten arvomaailman ero on suuri, vastaava ei näy vanhemmissa ikäryhmissä.²⁸

Vastaavan suuntainen ilmiö, jossa nuoret naiset ovat muuttuneet entistä liberaalimmiksi ja nuoret miehet ovat puolestaan selvästi konservatiivisempia ja kiulu naisten ja miesten välillä on kasvanut, on havaittu myös esimerkiksi Etelä-Koreassa, Yhdysvalloissa, Saksassa ja Iso-Britanniassa.²⁹ Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa nuorten naisten keskuudessa liberaaliksi itsensä identifioivia on 30 prosenttiyksikköä enemmän kuin nuorten miesten keskuudessa.³⁰ Nuoret miehet kannattavat myös aiempaa harvemmin feminismiä ja myös näissä asenteissa kiulu nuorten miesten ja nuorten naisten välillä on vahvistunut.³¹ Brittitutkimuksen mukaan nuoret miehet ovat saaneet usein vaikutteita konservatiivismielisiltä vaikuttajilta kuten Andrew Tateelta ja Jordan Petersonilta. Niistä nuorista miehistä, jotka olivat kuulleet Andrew Tatesta, joka kolmannella oli hänestä myönteinen kuva, ja he kokivat hänen nostavan esiin tärkeitä uhkia miehisyydelle ja sukupuolirooleille. Samaan aikaan samanikäisistä naisista vain joka kymmenennellä oli Andrew Tatesta myönteinen kuva.³²

26 Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

27 Ketola & Sohlberg 2024, 84–94.

28 Ks. Ketola & Sohlberg 2024, 84–94.

29 Burn-Murdoch 2024.

30 Burn-Murdoch 2024.

31 Cox 2023.

32 Duffy, Campbell & Skinner 2024.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tarkastelemme tässä artikkelissa rippikouluissa Suomessa vuosina 2019–2024 kerättyjen tutkimusaineistojen valossa nuorten uskonnollisuuden muutosta ja pohdimme sen taustalla mahdollisesti olevia tekijöitä. Tarkastelemme nimenomaisesti suhtautumista väittämiin, joilla mitataan kristinuskoon keskeisiä sisältöjä ja kokemuksia rippikoulun vaikutuksesta uskoon. Miten nuorten suhde kristinuskon keskeisiin uskomuksiin ja kokemus rippikoulun vaikutuksesta uskoon on muuttunut?

Tarkastelemme tyttöjen ja poikien välisiä eroja pitkittäistutkimuksena vuosien 2019 ja 2024 aikana. Ei-binäärit nuoret, jotka identifioituvat muunsukupuolisiksi, sekä nuoret, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoli-identiteettiään jäivät tämän artikkeliin tarkastelun ulkopuolelle.³³

Tutkimuksen aineisto on kerätty Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulun yhteydessä vuosina 2019–2024. Suomessa rippikoulun käy edelleen lähes kolme neljästä nuoresta sinä vuonna, kun he täyttävät 15-vuotta.³⁴ Kirkkoon kuuluvista nuorista rippikoulun käy yli 90 prosenttia.³⁵ Nämä osuudet ovat kansainvälisessä vertailussa erittäin korkeita.³⁶ Rippikoulun vahvaa asemaa maassamme korostaa se, että rippikoulun yhteydessä kirkkoon liittyy ja kastetaan suuri joukko nuoria. Lisäksi rippikoulun käy elämänsä myöhemmässä vaiheessa moni niistä, joka ei ole käynyt sitä nuorempana. Osa heistä myös kastetaan tässä yhteydessä.³⁷ Tämä tarkoittaa, että kyselyyn osallistujat edustavat valtaosaa suomalaisnuorista. Ulkopuolelle jää kuitenkin enemmistö niistä nuorista, jotka kuuluvat muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin tai eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Heistä vain pieni osa osallistuu evankelis-luterilaisen kirkon rippikouluun. Lisäksi ulkopuolelle

33 Ei-binäärejä nuoria on tarkasteltu aikaisemmissa artikkeleissa: Tervo-Niemelä, Porkka & Pulkkinen 2021; Porkka & Tervo-Niemelä 2024. Ei-binäärien nuorten suhdetta kristillisyyteen ja rippikoulukokemusta tarkasteltaessa on nähtävissä, että yleisellä tasolla sekä kokemus rippikoulusta että suhde kristillisyyteen on ei-binäärien nuorten keskuudessa selvästi kriittisempää kuin binäärien nuorten keskuudessa. Muutoksen tarkasteluun sisältyy heidän kohdallaan kuitenkin monia tekijöitä kuten rippikoulujen ohjeistuksessa ja yleisessä asenneilmastossa tapahtuneet muutokset, että sen mahdollistaminen samaan artikkeliin on vaikeaa.

34 Vuonna 2023 rippikoulun kävi 73,3 prosenttia kaikista 15-vuotta täyttävistä nuorista Suomessa (Suomen ev.lut. kirkon tilastot 2023).

35 Vuonna 2023 kirkkoon kuuluvista 15-vuotiaista kävi rippikoulun 91,7 prosenttia (Suomen ev.lut. kirkon tilastot 2023).

36 Yhdeksän eurooppalaisen maan protestanttista rippikoulua käsittelevä tuore tutkimus *Developing Confirmation Work in Europe. Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Times. The Third International Study*, kuvaa rippikoulutyötä tutkimukseen osallistuneissa kirkoissa. Kirjan maa-kohtaisissa artikkeleissa kerrotaan kunkin kirkkojen viimeisimmät tilastot rippikoulun osallistujamäärästä ja rippikoulutyön tilanteesta. (Ilg et al. 2024).

37 Vuonna 2023 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulun kävi 47 980 nuorta (14–16-vuotiaat) ja 1 000 aikuista (17 vuotta täyttäneet) eli yhteensä 48 980 henkilöä. Rippikoululaisten määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 482 henkilöllä. Rippikoulun aikana kirkkoon liittyi 1175 nuorta ja 452 aikuista. Näistä liittyjistä kastettiin 923 nuorta ja 224 aikuista. (Suomen ev.lut. kirkon tilastot 2023.)

jäävät ne luterilaiseen kirkkoon kuuluvat nuoret, jotka eivät osallistu ollenkaan rippikouluun tai osallistuvat siihen aikuisena.

Vuodesta 2018 alkaen rippikoululaiset ja isokset ovat voineet vastata rippikoulun lopussa valtakunnalliseen kyselyyn. Kyselyssä mitataan rippikoulusuunnitelman tavoitteiden toteutumista, nuorten rippikoulukokemusta, vastaajien taustaa sekä vuosittain vaihtuvia teemoja, jotka voivat liittyä rippikoulun lisäksi myös yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä oleviin ilmiöihin tai nuorisotutkimuksen kannalta tarpeellisiin aiheisiin. Kyselyn organisoivat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston Jumalanpalvelus ja kasvatus -yksikkö yhdessä rippikoulun järjestäjien eli seurakuntien ja kristillisten järjestöjen kanssa. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.³⁸

Kysely aloitettiin Suuri ihme -rippikoulusuunnitelma 2017:n (RKS 2017) käyttöönoton jälkeen vuonna 2018, jolloin sitä pilotoitiin. Tuolloin vastaajina oli 560 rippikoululaista ja 103 isosta 14 seurakunnasta ja yhdestä kristillisestä palvelujärjestöstä. Tuon vuoden kokemusten pohjalta kyselyä kehitettiin, jonka jälkeen se on tuottanut vuosittain poikkeuksellisen laajan tutkimusaineiston.³⁹

Kyselyssä on toistettu joka vuosi samoja 30 kysymystä, joilla mitataan RKS 2017:n tavoitteiden toteutumista.⁴⁰ Toistuvien kysymysten lisäksi kyselyyn on sisällytetty ajankohtaiseksi katsottuja kysymyksiä, jotka mittaavat vastaajien taustaa ja ajattelua yhteiskunnallisista kysymyksistä sekä heidän kokemusta hyvinvoinnistaan. Näin koostettu tutkimusaineisto antaa hyvän yleiskuvan luterilaisista nuorista ja heidän ajattelustaan Suomessa.

Vastaajien määrät vastaajaryhmittäin näkyvät taulukossa 1. Rippikoululaisten osalta kyselyyn on vuosittain vastannut 25–41 prosenttia kaikista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoululaisista. Vuoden 2024 osalta tarkkaa prosenttiosuutta ei ole vielä mahdollista laskea, koska rippikoululaisten kokonaismäärä ei tätä kirjoittaessa ole vielä tiedossa ja aineistonkeruu on osin vielä kesken. Vastaajamäärä on kuitenkin jo erittäin korkea (yli 17 000 nuorta). Vuonna 2023 kyselyyn vastasi kaikkiaan 41 prosenttia kaikista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoululaisista. Rippikouluun osallistui tällöin 73 prosenttia kaikista nuorista, mikä tarkoittaa, että vastaajamäärä vastaa 30 prosenttia kaikista Suomessa asuvista 15-vuotiaista nuorista, mikä on missä tahansa vertailussa poikkeuksellisen korkea osuus.

38 Suomen ev.lut. kirkko: <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/rippikoulu/rippikoulun-kehittaminen/rippikoulukysely/>

39 Seurakunnat antavat vastaajille linkin tai QR-koodin kyselyyn, johon vastataan rippikoulun aikana anonyymisti. Vastaukset tallentuvat Kirkkohallituksen palvelimille ja tulokset julkistetaan Sakasti-sivustolla vuosittain. Seurakunnilla on mahdollista nähdä sekä oman seurakuntansa tiedot että valtakunnalliset vastausten jakaumat. (Rippikoulukysely i.a.)

40 Ks. Porkka ja Huomo 2017.

Taulukko 1. Rippikoulukyselyyn vastanneiden määrät 2019–2024.

	Rippikoululaiset	Osuus kaikista rippikoululaisista	Isoset	Vastaajia yhteensä
2019	12 497	25 %	2 642	15 139
2020	14 654	31 %	2 974	17 628
2021	18 530	37 %	3 818	22 348
2022	18 245	39 %	3 738	21 983
2023	19 827	41 %	4 326	24 153
2024 ⁴¹	17 131		4 341	21 472
Yhteensä	100 884		21 839	122 723

Kyselyyn vastanneista rippikoululaisista on vuosittain ollut poikia ja tyttöjä jokseenkin yhtä paljon⁴², ei-binäärisiä nuoria 1–2 prosenttia ja niitä, jotka eivät ole halunneet kertoa sukupuoltaan 1–3 prosenttia.⁴³ Isosista on ollut tyttöjä lähes kaksikolmasosaa ja poikia lähes kolmannes.⁴⁴ Tässä artikkelissa keskitytään pelkästään rippikoululaisten vastauksiin.

Suhtautumista kristinuskon keskeisiin uskomuksiin mitataan kyselyssä kysymyksillä ”Uskon, että Jumala on olemassa” ja ”Uskon, että Jeesus on noussut kuolleista”. Nuorten omaa arviota rippikoulun vaikutuksesta uskoon kysyttiin kysymyksillä ”Rippikoulun aikana rohkaistuin rukoilemaan” ja ”Rippikoulu vahvisti uskoani Jumalaan”. Lisäksi nuorilta kysyttiin suhtautumista kirkon jäsenyyteen väitteellä ”Haluan kuulua kirkkoon”. Kyselyssä nuoria pyydettiin ottamaan niihin kantaa asteikolla 1-7, jossa 1=Täysin eri mieltä ja 7=täysin samaa mieltä. Tarkastelemme seuraavassa niiden osuutta, jotka eri vuosina ovat olleet kysytyjen asioiden kanssa samaa mieltä ja valinneet vaihtoehdon 5–7.

Taustamuuttujista aineistossa on ollut mahdollista tarkastella sukupuolen ohella kodin uskonnollisuuden, asuinpaikan ja kodin taloudellisen aseman yhteyttä kristillisyyttä ja rippikoulun vaikutusta mittaaviin muuttujiin. Kodin uskonnollisuutta tiedusteltiin kysymyksellä, jossa rippikoululaisia pyydettiin ottamaan kantaa väitteen-

41 Vuoden 2024 vastaajamäärät tulevat vielä kasvamaan jonkin verran, koska kaikki vuoden 2024 rippikoulut eivät ole vielä tätä kirjoitettaessa pidetty. Kuitenkaan vuoden 2024 tulokset eivät tule muuttamaan paljoakaan, koska jo vastanneiden määrä on suuri.

42 Vuonna 2024 oli vastaajista poikarippikoululaisia 7927 ja tyttörippikoululaisia 8765.

43 Esimerkiksi vuonna 2024 oli vastaajista ei-binäärisiä rippikoululaisia 158 (0,9 %) ja isosissa 127 (2,9 %). Niitä, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan oli rippikoululaisissa 281 (1,6 %) ja isosissa 80 (1,8 %). Vuonna 2023 ei-binäärisiä oli kyselyyn vastanneista rippikoululaisista 266 (1,3 %) ja isosista 131 (3,0 %) sekä niitä, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan rippikoululaisista 376 (1,9 %) ja isosista 106 (2,5 %).

44 Vuonna 2024 oli kyselyyn vastanneista isosista tyttöjä 63,3 % ja poikia 31,9 %. Vuonna 2023 oli kyselyyn vastanneista isosista tyttöjä 63,7 %, poikia 30,8 %.

seen ”Kodissani on oltu kiinnostuneita uskonnosta”. Väitettä tuli arvioida asteikolla 1-7 (1=ei ollenkaan, 7=erittäin paljon). Niin ikään rippikoululaisia pyydettiin arvioimaan kodin taloudellista asemaa ottamalla kantaa kysymykseen ”Millaiseksi arvioisit kotitaloutesi toimeentulon tällä hetkellä asteikolla 1-7 (1= erittäin heikosti toimeentuleva, 7= erittäin hyvin toimeentuleva)? Asuinpaikkaa selvitetiin kysymyksellä ”Mikä seuraavista kuvaa mielestäsi parhaiten asuinympäristöäsi?”. Vaihtoehdot olivat maaseutu tai lähiö, kunnan taajama tai keskusta, kaupungin lähiö, pienen kaupungin keskusta-alue ja suuren kaupungin keskusta-alue.

Taustamuuttujien välistä yhteyttä kristillisyyttä ja rippikoulukokemuksta mittaaviin muuttujiin selvitetiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä ja lineaaristen yhteyksien ilmetessä myös Pearsonin korrelaatiokertoimella.

Tulokset

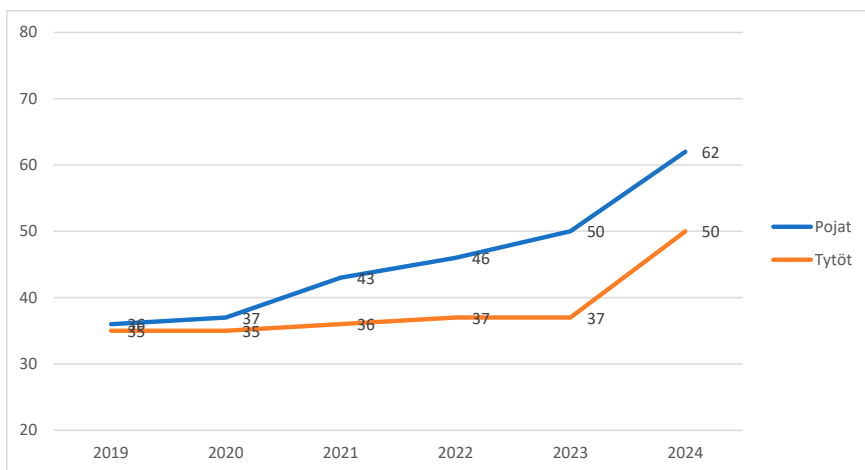
Tarkasteluaanjaksosena vuodesta 2019 vuoteen 2024 poikarippikoululaisten usko Jumalan olemassaoloon on lisääntynyt erittäin voimakkaasti (kuvio 1). Kun vuonna 2019 vain runsas kolmasosa (36 %) poikarippikoululaisista uskoi edes jossain määrin Jumalan olemassaoloon, vuonna 2024 siihen uskovia oli pojista lähes kaksi kolmesta (62 %). Uskon yleistyminen poikien keskuudessa alkoi vuonna 2021, joka ajallisesti sijoittuu koronapandemian aikaan⁴⁵ ja aikaan hieman ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan⁴⁶. Tyttörippikoululaisten usko Jumalan olemassaoloon ei juuri poikennut poikien ajattelusta vuosina 2019 ja 2020, mutta poikien uskon vahvistuessa tyttöjen näkemykset pysyivät muuttumattomina vuoteen 2023 saakka, jolloin poikien ja tyttöjen ero oli jo 13 prosenttiyksikköä. Tyttöjen usko Jumalan olemassaoloon yleistyi kuitenkin poikien tavoin vuonna 2024. Tällöin joka toinen tyttörippikoululaisista kertoi uskovansa ainakin jossain määrin Jumalan olemassaoloon.

Kuviosta 2 ilmenee, että usko Jeesuksen ylösnousemukseen on yleistynyt aivan samalla tavalla kuin usko Jumalan olemassaoloon. Kun rippikoululaispojista 39 prosenttia uskoi Jeesuksen ylösnousemukseen vuonna 2019 (arvot 5–7 asteikolla 1-7), vuonna 2024 ylösnousemukseen uskovia oli poikien keskuudessa 60 prosenttia. Myös tällä mittarilla poikien usko alkoi tulla yleisemmäksi vuodesta 2021 alkaen. Tyttöjen usko ylösnousemukseen on muuttunut myös samalla tavalla kuin usko Jumalan olemassaoloon. Ylösnousemukseen uskovia oli tyttörippikoululaisista vuosina 2019–2023 noin kolmasosa, mutta vuonna 2024 uskovien osuus kasvoi 11 prosenttiyksiköllä.

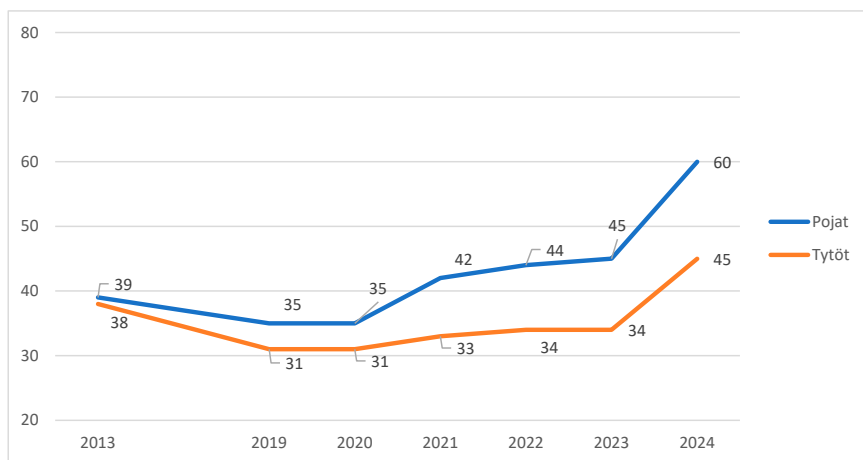
45 Koronapandemian aiheuttama valmiuslaki, jolla rajoitettiin voimakkaasti kokoontumisia tuli Suomessa voimaan maaliskuussa 2020. Viimeisistä rajoituksista luovuttiin maaliskuussa 2022.

46 Venäjä aloitti hyökkäyksen Ukrainaan maaliskuussa 2022.

Kuvio 1. Rippikoululaisten vastaukset väittämään ”Uskon, että Jumala on olemassa” (%) vuosina 2019–2024 sukupuolen mukaan. Myönteiset vastaukset (arvot 5–7 asteikolla 1–7).

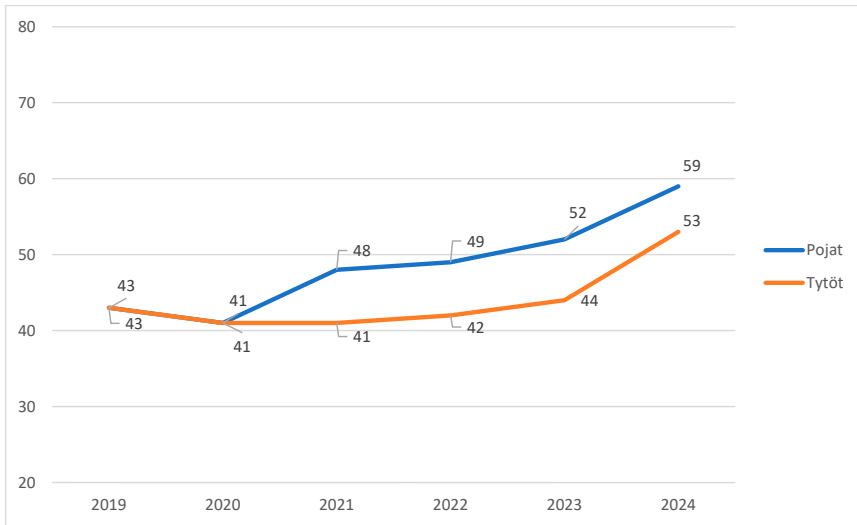
Kuvio 2. Rippikoululaisten vastaukset väittämään ”Uskon, että Jeesus on noussut kuolleista” (%) vuosina 2013–2024 sukupuolen mukaan. Myönteiset vastaukset (arvot 5–7 asteikolla 1–7). Vuoden 2013 arvo on kansainvälisen rippikoulututkimuksen Suomen aineistosta, jossa käytettiin samaa väittämää.⁴⁷

⁴⁷ Ks. Schweitzer ym. 2015.

Rippikoulun yksi tavoite on auttaa nuorta löytämään itselleen soveltuva tapa rukoilla. Kuvio 3 ilmenee, että usko Jumalan olemassaoloon ja Jeesuksen ylösnousemukseen liittyy läheisesti siihen, että rippikoululaiset ovat rohkaistuneet rukoilemaan rippikoulun aikana. Vuosina 2019 ja 2020 tyttö- ja poikarippikoululaisten vastaukset olivat identtiset, hieman yli 40 prosenttia koki rohkaistuneensa rukoilemaan. Vuonna 2021 poikien kohdalla tapahtui tämänkin mittarin kohdalla käänne, josta lähtien niiden poikien osuus, jotka arvioivat rohkaistuneensa rukoilemaan, on lisääntynyt joka vuosi. Vuonna 2024 näitä poikia oli jo 59 prosenttia kaikista. Rippikoulutyttöjen osalta nähdään tämänkin mittarin kohdalla selkeä muutos vuonna 2024, jolloin niiden tyttöjen osuus, jotka arvioivat rohkaistuneensa rukoilemaan rippikoulun aikana, lisääntyi yhdeksällä prosenttiyksiköllä (44 % vs. 53 %). Tätä ennen muutokset ovat olleet pienempiä.

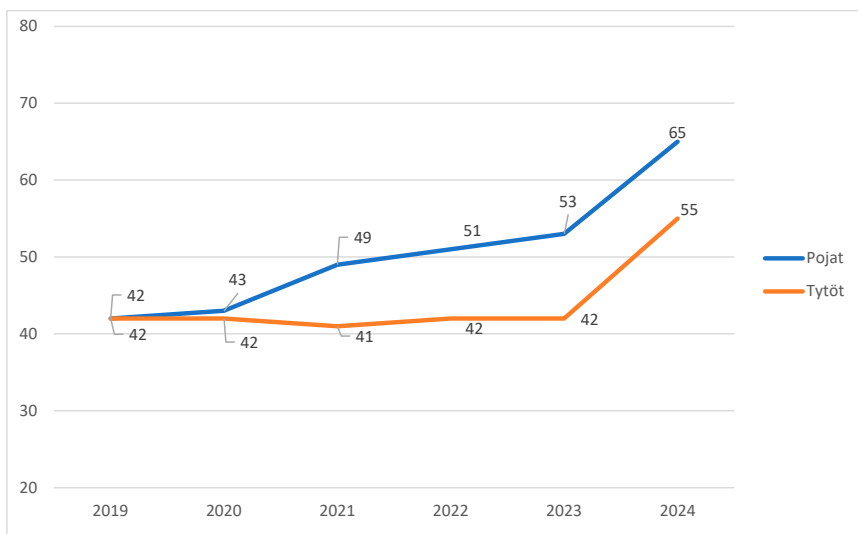
Kuvio 3. Rippikoululaisten vastaukset väittämään ”Rippikoulun aikana rohkaistu in rukoilemaan” (%) vuosina 2019–2024 sukupuolen mukaan. Myönteiset vastaukset (arvot 5–7 asteikolla 1–7).

Kysyttäessä nuorilta omaa arvioita siitä, onko rippikoulu vahvistanut heidän uskoaan Jumalaan (kuvio 4), kehityskulun havaittiin olleen samanlainen kuin edellisten mittarien kohdalla (kuviot 1–3). Kun vuonna 2019 ja 2020 sekä tyttö että poikarippikoululaisista hieman yli 40 prosenttia arvioi uskonsa vahvistuneen rippikoulun aikana, alkoi poikien myönteisten vastausten osuus yleistymään vuonna 2021.

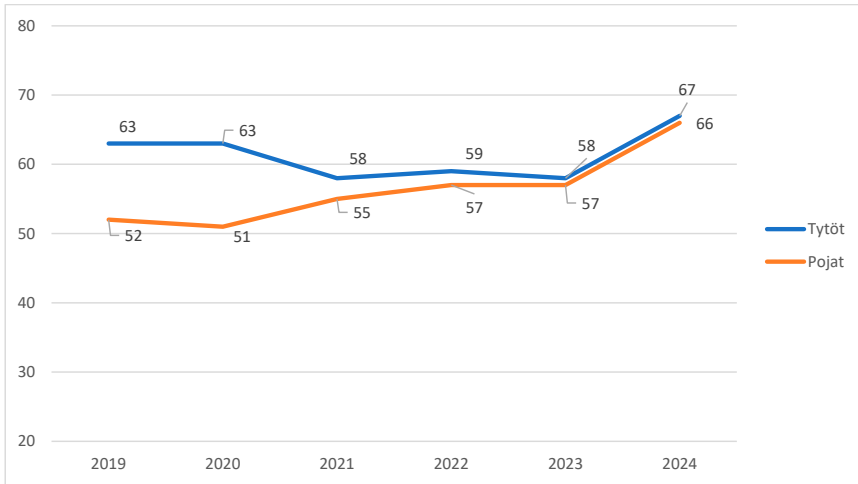
Tämä kasvu on jatkunut siitä lähtien joka vuosi niin, että vuonna 2024 myönteisesti vastanneita (arvo 5–7 asteikolla 1–7) oli poikarippikoululaisista jo miltei kaksi kolmesta (65 %). Tyttörippikoululaisten osalta nähdään voimakas myönteisten vastausten yleistyminen myös tämän mittarin osalta vuonna 2024, kun myönteisesti vastanneiden tyttöjen osuus kasvoi edellisvuodesta 13 prosenttiyksiköllä (42 % vs. 55 %). Tyttöjen ja poikien ero säilyi kuitenkin edelleen selkeänä.

Kuvio 4. Rippikoululaisten vastaukset väittämään ”Uskoni Jumalaan vahvistui rippikouluaikana” (%) vuosina 2019–2024 sukupuolen mukaan. Myönteiset vastaukset (arvot 5–7 asteikolla 1–7).

Poikien uskon vahvistuminen Jumalaan ja ylösnousemukseen sekä rukoiluun rohkaistuminen ei kuitenkaan ole vuosien 2019–2023 aikana näkynyt samassa suhteessa lisääntyneessä halussa kuulua kirkkoon (ks. kuvio 5). Pojat olivat tyttöjä kriittisempiä kirkkoon kuulumisen suhteen vuosina 2019 ja 2020, mutta tyttöjen jäsenyskriittisyyden kasvaessa ja poikien jäsenysmyönteisyyden hitaasti yleistyessä ovat sukupuolten väliset erot lähes kadonneet. Poikien halu kuulua kirkkoon kasvoi vuosien 2020 ja 2023 aikana 52 prosentista 57 prosenttiin. Vastaavana ajankohtana tyttöjen halu kuulua sen sijaan laski 63 prosentista 58 prosenttiin. Molempien halu kuulua kirkkoon on kuitenkin lisääntynyt voimakkaasti vuonna 2024.

Kuvio 5. Vastaukset väittämään ”Haluan kuulua kirkkoon” (%) vuosina 2019–2024 rippikouluun liittyvän tehtävän ja vastaajan sukupuolen mukaan. Myönteiset vastaukset (arvot 5–7 asteikolla 1–7).

Vuoden 2024 kyselyaineisto mahdollistaa myös vastausten tarkastelun sen perusteella, miten vastaajien sosioekonominen tausta, kodin uskonnollinen kiinnostus tai asuinpaikka liittyi niihin.

Asuinpaikkatarkastelussa osoittautui, että rippikoululaisten näkemykset ja kokemukset eivät juurikaan poikenneet toisistaan eri asuinalueella, paitsi niillä, jotka asuivat suuren paikkakunnan keskustassa. Suurten paikkakuntien keskustassa asuvat uskoivat useammin kuin muut rippikoululaiset Jumalan olemassaoloon⁴⁸ ja Jeesuksen ylösnousemukseen⁴⁹. He myös kokivat muita rippikoululaisia useammin uskonsa vahvistuneen rippikoulun aikana⁵⁰ ja arvioivat muita useammin rohkaisuneensa rukoilemaan rippikoulun aikana⁵¹ sekä haluavansa kuulua kirkkoon⁵². Kaikissa näissä kysymyksissä suurten kaupunkien keskustassa asuvat erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikilla muilla alueilla asuvista.⁵³ Esimerkiksi kysyttäessä

48 $F=7,77^{***}$.

49 $F=6,18^{***}$.

50 $F=21,21^{***}$.

51 $F=16,96^{***}$.

52 $F=18,98^{***}$.

53 Tilastollista merkitsevyyttä eri osaryhmien välillä testattiin post hoc-testeillä. LSD-testin perusteella suurten kaupunkien keskustassa asuvat erosivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi kaikissa kysymyksissä kaikista muista ryhmistä. Scheffen-testin perusteella suurten kaupunkien keskustassa asuvat erosivat niin ikään tilastollisesti erittäin merkitsevästi kaikista muista ryhmistä ”Usko Jumalaan vahvistui rippikoulun aikana”, ”Rippikoulun aikana rohkaistun rukoilemaan” ja ”Haluan kuulua kirkkoon”-kysymysten kohdalla. Uskoa Jumalaan ja Jeesuksen ylösnousemukseen mittaavien kysymysten kohdalla suurten kaupunkien keskustassa asuvat erosivat Scheffen-testin perusteella muista ryhmistä vähintään melkein merkitsevästi.

halua kuulua kirkkoon, suurten kaupunkien keskustassa asuvista rippikoulunuo-
rista 43 prosenttia ilmensi vahvaa halua kuulua kirkkoon (valitsivat vaihtoehdon
7= täysin samaa mieltä), maaseudulla ja taajama-alueilla osuus oli 33 prosenttia,
kunnan taajama-alueella 32 prosenttia, lähiöissä 34 prosenttia ja 31 prosenttia
pienien kaupunkien keskusta-alueella. Niitä nuoria, jotka kokivat selkeästi uskonsa
vahvistuneen rippikoulun aikana (valitsivat vaihtoehdon 7) oli suurten kaupunkien
keskusta-alueilla 30 prosenttia, muilla alueilla 22–25 prosenttia, ollen alhaisin kun-
tien taajama-alueilla (22 %).

Tuloksista on myös nähtävissä, että aikaisempien tutkimusten tavoin vanhem-
pien uskonnollinen kiinnostus korreloi voimakkaan positiivisesti uskonnollisuuden
kanssa. Mitä kiinnostuneempia vanhemmat olivat rippikoululaisten arvioin mukaan
uskonnosta, sitä useammin rippikoululaiset uskoivat Jumalan olemassaoloon⁵⁴ ja
Jeesuksen ylösnousemukseen⁵⁵ sekä kokivat uskonsa Jumalaan vahvistuneen
rippikoulun aikana⁵⁶, rohkaistuneensa sen aikana rukoilemaan⁵⁷ sekä haluavansa
kuulua kirkkoon⁵⁸. Niistä nuorista, joiden kodissa oli oltu erittäin kiinnostuneita us-
konnosta, kaikissa näissä kysymyksissä selkeä enemmistö (62–74 %) kertoi ole-
vansa täysin samaa mieltä (valitsi vaihtoehdon 7). Samaan aikaan rippikoululaisis-
ta, joiden kotona ei oltu lainkaan kiinnostuneita uskonnosta, täysin samaa mieltä
väitteiden kanssa oli 8–14 prosenttia.

Mikäli lasketetaan mukaan kaikki myönteisen arvion antaneet (vaihtoehdot
5–7), noin joka viides tai joka neljäs nuorista, jotka olivat kasvaneet kodissa, jossa
ei oltu lainkaan kiinnostuneita uskonnosta (valitsivat vaihtoehdon 1 asteikolla 1-7),
antoi myönteisen arvion. Esimerkiksi kysyttäessä uskon vahvistumista rippikoulun
aikana 23 prosenttia oli samaa mieltä. Samaan aikaan 61 prosenttia niistä, jotka
olivat kasvaneet kodissa, jossa oli oltu jossain määrin kiinnostuneita uskonnosta
(vaihtoehdon 4 valinneet) ja 85 prosenttia niistä, jotka olivat kasvaneet kodissa,
jossa on oltu erittäin kiinnostuneita uskonnosta (vaihtoehdon 7 valinneet), vasta-
si myönteisesti uskon vahvistumiseen. Kysyttäessä uskoa Jumalaan myönteisesti
vastaavien prosenttiosuudet näissä kolmessa ryhmässä olivat 19, 59 ja 89 prosent-
tia. Kodin uskonnollinen tausta erottelee selkeästi uskoa ja rippikoulun vaikutusta
uskoon. Samalla on huomion arvoista, että on merkittävä joukko nuoria, jotka rippi-
koulun päättyessä kokevat uskovansa ja kokevat rippikoulun vahvistaneen heidän
uskoaan, vaikka heidän kodissaan ei oltu lainkaan kiinnostuneita uskonnosta.

Myös kodin hyvä taloudellinen asema oli yhteydessä myönteisiin arvioihin. Mitä
parempi oli rippikoululaisten arvioin mukaan heidän kotinsa taloudellinen asema,

54 Pearsonin korrelaatiokerroin: $r=.51^{***}$; ANOVA: $F=1304,32^{***}$.

55 $r=.51^{***}$; $F=1274,52^{***}$.

56 $r=.50^{***}$; $F=993,24^{***}$.

57 $r=.36^{***}$; $F=556,16^{***}$.

58 $r=.45^{***}$; $F=968,07^{***}$.

sitä useammin rippikoululaiset uskoivat Jumalan olemassaoloon⁵⁹ ja Jeesuksen ylösnousemukseen⁶⁰ sekä kokivat uskonsa Jumalaan vahvistuneen rippikoulun aikana⁶¹, rohkaistuneensa sen aikana rukoilemaan⁶² sekä haluavansa kuulua kirkkoon⁶³. Kaikissa kysymyksissä kodin taloudellinen asema on suoran lineaarisessa yhteydessä uskonnollisuutta ja rippikoulukokemusta mittaaviin kysymyksiin.⁶⁴ Nuorista, jotka arvioivat kodin taloudellisen tilanteen keskimääräistä selväksi heikomaksi (valitsivat vaihtoehdon 1 asteikolla 1-7) kolmannes, (32 %), kertoi uskovansa Jumalaan (vaihtoehdot 5–7), kun keskimääräiseksi kodin taloudellisen aseman arvioineista (vaihtoehdon 4 valinnee) näin vastasi vajaa puolet, (45 %) ja keskimääräistä selvästi paremmasta taloudellisesta taustasta (vaihtoehdon 7 valinnee), lähes kaksi kolmesta (62 %) kertoi uskovansa Jumalaan.

Mistä on kyse poikien – ja myöhemmin myös tyttöjen uskonnollisuuden kasvussa?

Edellä oleva tarkastelu osoittaa selkeästi, että rippikoulupoikien sitoutuminen kristilliseen uskoon on vahvistunut tarkastelujaksolla ja se on tullut selkeästi yleisemmäksi kuin tyttöjen. Pojat kokevat myös rippikoulun vahvistavan heidän uskoaan useammin kuin tytöt. Kehitys on samansuuntainen kuin useissa viimeaikaisissa uskonnollisuutta tarkastelevissa tutkimuksissa. Aiemmista vuosista poiketen vuoden 2024 rippikoulututkimuksen kyselyaineistossa myös tyttöjen sitoutuminen kristilliseen uskoon on selkeästi vahvistunut. Tyttöjen kristillisyyden vahvistumisesta huolimatta ero tyttöjen ja poikien välillä on kuitenkin lähes edeltävän vuoden tasolla, ja pojat uskovat edelleen selvästi todennäköisemmin kuin tytöt. Tutkimus myös osoittaa vahvimmin uskovien nuorten todennäköisimmin asuvan suurten kaupunkien keskusta-alueella, ei maaseudulla. Aineisto on niin suuri ja kattava, että mistään otosvirheestä ei tuloksissa voi olla kysymys.

Tutkimuksen tulokset rikkovat ainakin kolmea vakiintunutta ilmiötä uskonnollisuuden kentällä. Ensinnäkin sitä, että uskonnollisuus vähenee ja nuoret ovat edeltävää sukupolveaan ja edeltäviä ikäluokkia vähemmän uskonnollisia. Toisekseen sitä, että naiset ovat uskonnollisempia kuin miehet ja kolmanneksi sitä, että maaseudulla asuvat ovat kaupunkien ja keskusta-alueiden asukkaita uskonnollisempia.

59 F=65,90***.

60 F=71,30***.

61 F=86,73***.

62 F=72,16***.

63 F=99,96***.

64 Pearsonin korrelaatiokertoimen perusteella yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevä vaihdellen .13*** ja .16*** välimaastossa.

Tässä artikkelissa raportoidun rippikoulunuorilta kerätyn pitkittäistutkimusaineiston perusteella pojat ovat edellä kuvattujen vakiintuneiden näkemysten vastaisesti kuitenkin uskonnollisempia kuin tytöt – sama näky useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa, nuorimmat rippikoulunuorten ikäluokat ovat edeltäviä ikäluokkia uskonnollisempia ja uskonnollisimmat nuoret löytyvät suurten kaupunkien keskustoista.

Mistä ilmiössä on kyse? Kristillisyyden vahvistuminen on viime vuosina ensi sijassa koskenut poikia, mutta nyt viimeisin tutkimusaineisto osoittaa myös tyttöjen uskonnollisuuden mahdollisesti seuraavan poikien keskuudessa tapahtunutta muutosta. Uusimman rippikouluista kerätyn aineiston valossa iso kysymys on, seuraako tyttöjen uskonnollisuus poikien jo aiemmin aktivoitunutta suhdetta kristillisyyteen. Tyttöjen vahvistunut sitoutuminen kristilliseen uskoon ei kuitenkaan (vielä) ole näkynyt muissa tutkimuksissa, joten siihen on syytä suhtautua varauksella. Poikien – ja myöhemmin mahdollisesti myös tyttöjen – uskonnollisuuden aktivoitumisen taustalla on todennäköisesti useita tekijöitä. Tutkimus nostaa useita kysymyksiä, joita olisi tärkeä selvittää lisää myöhemmissä tutkimuksissa. Näitä kysymyksiä ovat ainakin seuraavat:

1. **Onko kristinusko uusi vastakulttuuri?** Perinteisesti ateismi ja uskonnottoisuus ovat olleet yleisintä nuorten miesten keskuudessa.⁶⁵ Uusissa tutkimusaineistoissa se on kuitenkin yleisintä neljän-viidenkymmenen ikäisten miesten keskuudessa.⁶⁶ Uskonnottomat nuoret miehet ovat siis kasvaneet ja kasvamassa keski-ikään. Heidän keskuudessaan uskonnottomuus on tyypillisesti ollut aktiivinen valinta ja vastakulttuurinen ilmiö, usein mukana oli vanhempien tapakristillisyyden kritisointia ja halua irtaantua joko ankaraksi ja arvoiltaan jälkeenjääneeksi tai vain pinnallisena tapana olleesta kristinuskosta. Ateismi ja uskonnottomuus edusti heille siis aktiivista valintaa. Sen sijaan tämän päivän nuorten keskuudessa uskonnottomuus ei enää ole vastakulttuuri, vaan ennemmin sitä olisi uskonnollisuus. Tästä antaa viitteitä se, että uskonnolliset nuoret kokevat uskonnottomia selvästi useammin kuuluvansa vähemmistöön, kun vanhemmissa ikäpolvissa tilanne on päinvastoin.⁶⁷
2. **Kulkevatko nuorten miesten konservatiivinen arvomaailma ja uskonnollisuus käsi kädessä?** Nuoret miehet ovat arvomaailmaltaan konservatiivisempia kuin nuoret naiset.⁶⁸ He ovat viimeaikaisissa tutkimusaineistoissa olleet myös suunnilleen yhtä konservatiivisia kuin vanhempien ikäpolvien miehet, kun taas

65 Taira & Ketola & Sohlberg 2023.

66 Tervo-Niemelä 2024; Ketola & Sohlberg 2024, 74.

67 Ketola & Sohlberg 2024, 77.

68 Ks. esim. Ketola & Sohlberg 2024, 85; Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

suomalaiset naiset ovat olleet jatkuvasti aiempaa liberaalimpia.⁶⁹ Vastaavaa kehitystä on nähty myös muissa maissa.⁷⁰ Arvoliberaalisuuden ja uskonnottomuuden on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu olevan myös yhteydessä toisiinsa.⁷¹ Myös nuorten keskuudessa arvoliberaalisten keskuudessa uskonnollisten osuus on selvästi vähäisempi kuin arvokonservatiivien.⁷² Tutkimus nostaakin esiin ensin kysymyksen siitä, missä määrin nuorten miesten kristillisyyden vahvistuminen ja konservatiivinen arvomaailma ovat yhteydessä toisiinsa ja missä määrin konservatiivisen arvomaailman vahvistuminen tapahtuu erillään uskonnosta ja toisin päin. Tähän linkittyy myös kysymys siitä, kokeeko nuori mies konservatiivisen uskonnon antavan selkeyttä elämään, tukevan miehenä olemista ja perinteisiä sukupuolirooleja. Uskonnon piirissä sukupuolten roolit ovat monesti selkeämmät kuin muualla yhteiskunnassa, jossa perinteisen miehen asema on monella tapaa haastettu. Se saattaa viehättää poikia. Viimeisin tutkimusaineisto herättää kuitenkin myös kysymyksen, onko mahdollista, että perinteisemmät sukupuoliroolit viehättävät uudella tavalla myös tyttöjä yhteiskunnassa, jossa perinteiselle tytön roolille ei myöskään tunnu olevan selkeää paikkaa.

- 3. Ovatko hyvinvoivat pojat kirkolle ja uskonnolle helpompia tavoittaa kuin huonommin voivat tytöt?** Useiden tutkimusten mukaan nuorten tyttöjen hyvinvointi heikkeni selvästi koronapandemia-aikana.⁷³ Hyvinvoinnissa tyttöjen ja poikien välillä näkyi korona-aikana sama eriytyminen kuin uskonnollisuudessa ja huonosti voivat nuoret ovat tutkimusten mukaan kirkolle erityisen vaikeita tavoittaa.⁷⁴ Kun nuori joutuu keskittymään arkiseen selviytymiseen, oli sitten kyse masennuksesta, ahdistuksesta, syömishäiriöistä, muista mielenterveyshäiriöistä tai kodin turvattomuudesta johtuvista tekijöistä, rippikoulun tai kirkon voi olla vaikea puhutella. Vaikka kristinuskon sanoman ytimessä on nimenomaan heikoimmista huolehtiminen, todellisuudessa sanoma puhuttelee paremmin ihmistä, joka voi riittävän hyvin. Myös tässä tutkimuksessa nuoret, jotka kokevat rippikoulun eniten vahvistavan uskoa tulevat todennäköisimmin etuoikeutetusta taustasta: etuoikeutettu taloudellinen tausta on yhteydessä sekä vahvempaan suhteeseen kristillisyyteen että vahvempaan rippikoulun vaikutukseen uskoon. Aikaisempien tutkimusten perusteella uskonnollisuus myös selkeästi tukee hyvinvointia ja uskonnolliset nuoret voivat paremmin kuin

69 Ks. esim. Ketola 2024, 85; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 92; Kiilakoski & Laine 2022, 66–67.

70 Cox 2023, Cox et al. 2023; Burn-Murdoch 2024.

71 Taira, Ketola & Sohlberg 2023.

72 Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

73 Helenius 2022; Helenius & Kivimäki 2023; Tervo-Niemelä & Porkka 2023.

74 Tervo-Niemelä & Porkka 2023; Tervo-Niemelä & Porkka 2021.

ei uskonnolliset. Erityisen selkeästi ero näkyy tyttöjen keskuudessa.⁷⁵ Huonosti voiva nuori tarvitsee erityisen hellää ja yksilön huomioivaa kohtaamista, joka rippikoulun isossa ryhmässä on usein mahdotonta. Hyvinvoinnin ja uskonnollisuuden monimutkaisessa yhteydessä on paljon kysymyksiä, joita olisi tärkeä tarkastella uskonnollisuuden muutoksen keskellä.

4. **Ovatko pojat nykyään rippikoulun näkökulmasta oikeamman ikäisiä kuin tytöt?**

Pojat kokevat rippikoulun vahvistavan uskoaan nykyään todennäköisemmin kuin tytöt. Tämä herättää kysymyksiä siitä, onko tyttöjen ajattelun kehitys sellaisessa vaiheessa, ettei rippikoulun toimintatavat enää toimi ideaalisesti. Tutkimukset osoittavat tyttöjen saavuttavan murrosiän poikia aiemmin. Esimerkiksi pituuskasvun huipun on todettu tytöillä olevan keskimäärin kahta vuotta aiemmin kuin pojilla.⁷⁶ Useat tutkimukset osoittavat tyttöjen murrosiän myös varhaistuneen maailmanlaajuisesti⁷⁷, vastaavia tuloksia on myös poikien osalta.⁷⁸ Ovatko pojat sen myötä nykyään oikeamman ikäisiä rippikouluun? Monen arkikokemus on myös se, että tytöt usein lopettavat leikkimisen jo paljon ennen rippikouluun, osa tytöistä jo 10-vuotiaana. Pojat puolestaan jatkavat erilaista yhdessä pelaamista pitkälle rippikouluun jälkeenkin. Myös tutkimukset osoittavat poikien jatkavan erityisesti erilaisia fyysisiä aktiviteetteja tai kilpailullisuutta sisältävää leikkiä pidempään kuin tytöt.⁷⁹ Tytöt puolestaan aloittavat sosiaalisen median käytön kommunikointiin ja sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen nuorempana kuin pojat.⁸⁰ Rippikoulun yhteisöllinen toimintakulttuuri ja rippikouluopetus perustuvat suurelta osin yhdessä leikkimiselle ja pelaamiselle. Onko se tänä päivänä tutumpaa ja ominta ennen kaikkea pojille?

5. **Ovatko turvallisuusilmaston muutokset ja epävarmuuden lisääntyminen ruokkineet nuorten ja erityisesti poikien uskonnollisuutta?**

Vuosina 2020–2022 ajoittain voimakkaitakin rajoitteita ihmisten arkielämään tuonut koronapandemia sekä vuonna 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ovat lisänneet epävarmuutta ja horjuttaneet turvallisuusilmastoa Suomessa. Useat tutkimukset osoittavat turvattomuuden ja epävarmuuden lisäävän uskonnollisuutta. Esimerkiksi tilanteiden, jotka mullistavat ihmisten tietoisuutta omasta

75 Tervo-Niemelä & Porkka 2023; Tervo-Niemelä & Porkka 2024.

76 Rogol, Roemmich & Clark 2002.

77 Ks. esim. Eckert-Lind et al. 2020; Cheng, Ong & Biro 2022; Biro, Greenspan & Galvez 2012.

78 Brix et al. 2018.

79 Boyer, Jackson & McMurry 1997.

80 Lenhart 2015; Valkenburg & Berger 2011.

kuolevaisuudestaan, on nähty ruokkivan ihmisten uskonnollisuutta.⁸¹ Ei olisi ihme, jos epävarmuutta tuonut koronapandemia ja sodan läheisyys ja niihin liittyvät pelot olisi aktivoinut uskonnollisuutta, jälkimmäisen kohdalla erityisesti rintamalla mahdollisesti lähtemään joutuvien nuorten uskonnollisuutta.

6. **Avaako nuorten miesten avoimempi puhumisen kulttuuri heitä myös uskonnollisuudelle?** Suomalaisten heikkous on pitkään ollut puhumattomuus. Puhumattomuuden kulttuuri on sisäänrakennettu suomalaisuuteen. Se saa vahvistusta myös tutkimusaineistoista. Nuoret, myös nuoret miehet puhuvat kuitenkin avoimemmin kuin vanhemmat sukupolvet.⁸² Onkin mahdollista, että nuorten miesten avoimuus puhumiselle voisi tehdä heitä myös avoimemmiksi elämän syviä kysymyksiä ja uskonnollisuutta kohtaan.
7. **Ruokkivatko globaali uskonnollisuus ja sosiaalinen media nuorten uskonnollisuutta?** Läntisessä maailmassa elämämme helposti harhassa siitä, että maailma yksiselitteisesti maallistuu. Maailmanlaajuisesti nuoret ovat tänä päivänä kuitenkin uskonnollisempia kuin aiemmin. Tämä johtuu siitä, että suhteellisesti yhä useampi nuori syntyy globaaliin etelään, jossa uskonnollisuus on vahvaa. Uskonnollisuudeltaan heikkenevissä länsimaissa sen sijaan syntyvyys on pitkään ollut matala.⁸³ Globaaleissa viestintäverkoissa elävät nuoret pystyvät kohtaamaan uskonnollisten nuorten maailman. Myös suomalaisten yhteiskunnan monikulttuuristuminen tuo uskonnon aiempaa näkyvämmäksi ilmiöksi nuorten elämässä. Tutkimus herättää myös kysymyksen siitä, missä määrin suomalaisnuorten uskonnollisuuden muutosten taustalla on nimenomaan sosiaalinen media, sen keskustelut ja siellä suosituiksi nousseet vaikuttajat. Mediassa viime vuosina yhä useammat nuoret miehet samoin kuin nuorten seuraamat julkkikset ovat puhuneet avoimesti uskostaan. Viime vuosien mediakeskustelussa nuorten uskonnollisuudesta on myös puhuttu poikkeuksellisen paljon ja usein se on tapahtunut myönteisessä valossa.
8. **Voiko maallistumiskehitys kääntyä?** Maallistuminen ei ole lineaarista, vaan se voi antaa tilaa myös päinvastaiselle kehitykselle. Kun uskonnollisuuden yleinen taso laskee tarpeeksi alas, se antaa mahdollisuuden myös uskonnollisuuden nousulle helpommin kuin tilanne, jossa uskonnollisuuden lähtötaso on korkea.

81 Ks. esim. Solomon, Greenberg & Pyszczyński 2015.

82 Spännäri, Kallatsa & Tervo-Niemelä 2022.

83 Ks. esim. Key Findings from the Global Religious Futures Project 2022; The Changing Global Religious Landscape 2017.

- 9. Ovatko Pohjoismaat tasa-arvon edelläkävijöinä myös edelläkävijöitä uskonnollisuuden muutokselle?** Globaalin tasa-arvoindeksin mukaan Pohjoismaat ovat maailman tasa-arvoisimpia maita Islannin ollessa sijalla 1, Norjan sijalla 2 ja Suomen sijalla 3.⁸⁴ Aikaisemman tutkimuksen perusteella maissa, joissa on korkea tasa-arvo ja tytöt ja pojat kasvatetaan samansuuntaisesti, sukupuolten väliset uskonnollisuuden erot ovat pienempiä.⁸⁵ Aikaisempi tutkimus myös kertoo sukupuolten välisten uskonnollisuuden erojen kaventuneen Euroopassa.⁸⁶ Antaako juuri tasa-arvoinen yhteiskunta ponnahtuslaudan sukupuolten välisen uskonnollisuuserojen muutokselle?
- 10. Vahvistaako suurten kaupunkien uskonnollisesti monikulttuurisempi ilmapiiri nuorten uskonnollisuutta?** Tässä tutkimuksessa havaittiin, että uskonnollisimmat rippikoulunuoret ovat suurten kaupunkien keskusta-alueilla, eivät maaseudulla kuten useissa aikaisemmissa tutkimuksissa.⁸⁷ Suuret kaupungit ovat niitä alueita, joissa myös maahanmuuttajia on eniten. Myös muiden uskontojen läsnäolo on vahvinta suurissa kaupungeissa. Tämä herättää kysymyksiä siitä, onko kaupunkien uskonnollinen ilmapiiri, jossa erilaiset katsomukset ovat avoimemmin läsnä, otollisempi vahvistamaan nuorten uskonnollisuutta kuin perinteisemmin uskonnollinen maaseutu. Toisaalta aineisto herättää kysymyksen, onko suurten kaupunkien rippikoulutyössä onnistuttu tavalla, joka näkyy nuorten myönteisemmissä arvioissa.

Todennäköisesti nuorten uskonnollisuuden muutoksen taustalla on useita tekijöitä. Kokonaisuudessaan nuorten uskonnollisuus on tutkimusaineistojen perusteella juuri nyt poikkeuksellisen aktiivisessa liikkeessä. Tämän muutoksen ja sen taustalla olevien tekijöiden tutkiminen on nyt aivan erityisen tärkeää.

TT Jouko Porkka on vanhempi tutkija Diakonia-ammattikorkeakoulussa.
jouko.porkka@diak.fi

TT Kati-Tervo Niemelä toimii käytännöllisen teologian professorina Itä-Suomen yliopistossa. kati.tervo-niemela@uef.fi

84 Global Gender Gap Report 2024.

85 Collett & Lizardo 2009.

86 Ks. Voas, McAndrew, & Strom 2013

87 Ks. esim. Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2005, 144–145; Kääriäinen, Niemelä & Ketola 2003, 203–205.

Kirjallisuus

Biro, Frank M., Louise C. Greenspan & Maida P. Galvez (2012). Puberty in Girls of the 21st Century. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, Volume 25, Issue 5, 289–294.

Boyer, William, Dorothy Jackson & Douglas McMurry. (1997). Sex differences in children's play activities. *Psychological Reports*, 81(3), 859–865.

Brix, Nis, Andreas Ernst, Lea Lykke Braskhøj Lauridsen, Erik Parner, Henrik Støvring, Jørn Olsen, Tine Brink Henriksen, Cecilia Høst Ramlau-Hansen (2018). Timing of puberty in boys and girls: A population-based study. *Paediatric and Perinatal Epidemiology*. Volume 33, Issue 1, 70–78.

Burn-Murdoch, John (2024). A new global gender divide is emerging. *Financial Times*, Jan. 26, 2024. <https://www.ft.com/content/t29fd9b5c-2f35-41bf-9d4c-994db4e12998> (luettu 14.8.2024).

Cheng, Tuck Seng, Ken K. Ong & Frank M. Biro (2022). Trends toward earlier puberty timing in girls and its likely mechanisms. *Journal of Pediatric & Adolescent Gynecology* 35, 527-31.

Cox, Daniel (2023). Why young men are turning away from feminism. *Survey Center on American Life*. <https://www.americansurveycenter.org/newsletter/why-young-men-are-turning-against-feminism/> (luettu 30.10.2024).

Cox, Daniel, Kelsey Eyre Hammond & Kyle Gary (2023). Generation Z and the Transformation of American Adolescence: How Gen Z's Formative Experiences Shape Its Politics, Priorities, and Future. *Survey Center on American Life*. <https://www.americansurveycenter.org/research/generation-z-and-the-transformation-of-american-adolescence-how-gen-zs-formative-experiences-shape-its-politics-priorities-and-future/> (luettu 17.4.2024).

Collett, Jessica L. & Lizardo Omar (2009). A power control theory of gender and religiosity. *Journal for the Scientific Study of Religion* 48 (2), 213–31.

Duffy, Bobby, Rosie Campbell & Gideon Skinner (2024). Emerging tensions? How younger generations are divided on masculinity and gender equality. *King's Global Institute for Women's Leadership*. February 2024. Kings College, London. <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/emerging-tensions.pdf>.

Eckert-Lind, Camilla, Alexander S. Busch, Jørgen H. Petersen, Frank M. Biro, Gary Butler, Elvira V. Bräuner & Anders Juul (2020). Worldwide secular trends in age at pubertal onset assessed by breast development among girls: a systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics* 174:4, e195881.

Evans, Jonathan & Chris Baronavski (2018) How do European countries differ in religious commitment? *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/> (luettu 10.11.2024).

Filipovic, Jill (2024). Gen Z men are going back to church. *Slate*. <https://slate.com/news-and-politics/2024/10/men-women-politics-gen-z-trump-harris-church-christianity-religion-gender-divide.html> (luettu 11.10.2024).

Global Gender Gap Report (2024). *Insight Report, June 2024*. World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf.

Graham, Ruth (2024). In a first among Christians, young men are more religious than young women. *New York Times* 23.9.2024. <https://www.nytimes.com/2024/09/23/us/young-men-religion-gen-z.html> (luettu 30.10.2024).

- Hackett, Conrad, Alan Cooperman, Anna Stillier & Stefan Cornibert (2016). The Gender Gap in Religion Around the World: Women are generally more religious than men, particularly among Christians. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2016/03/Religion-and-Gender-Full-Report.pdf> (luettu 17.8.2024).
- Helenius, Jenni (2022). Kouluterveyskyselyn tuloksia. *Opetushallitus: Ammatillisen koulutuksen webinaari 1.2.2022*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/AOL_webinaari_1.2.2022_Kouluterveyskysely_JH_0.pdf (luettu 17.8.2024).
- Helenius, Jenni & Hanne Kivimäki (2023). Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023. *THL – Tilastoraportti 48/2023*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147270/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointi%20Kouluterveyskysely%202023%20Tilastoraportti%2048_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 14.8.2024).
- Hellas, Eveliina, Jouko Porkka, Jari Pulkkinen & Kati Tervo-Niemelä (2024). Confirmation Work in Finland. Teoksessa Wolfgang Ilg, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag & Henrik Simojoki (toim.) *Developing Confirmation Work in Europe. Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Time. Third International Study*. München: Gütersloh, 174–193. <https://konfirmandenarbeit.eu/en/articles-and-books/> (luettu 25.11.2024).
- Ilg, Wolfgang, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag & Henrik Simojoki, toim. (2024). *Developing Confirmation Work in Europe. Empirical Findings and Perspectives for Post-Pandemic Times. The Third International Study*. München: Gütersloh. <https://konfirmandenarbeit.eu/en/articles-and-books/>.
- Ketola, Kimmo (2020). Uskonnolliset identiteetit ja uskomusmaailmat moninaistuvat. Teoksessa Hanna Salomäki, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg (toim.) *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 67–44.
- Ketola, Kimmo & Jussi Sohlberg (2024). Suomalaisten katsomusidentiteetit, jumalajuosto ja hartauselämän muodot. Teoksessa Hanna Salomäki, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg (toim.) *Kirkko epävarmuuksien ajassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020–2023*. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus, 66–97.
- Key Findings from the Global Religious Futures Project (2022). *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/religion/2022/12/21/key-findings-from-the-global-religious-futures-project/>. (luettu 24.11.2024).
- Kiilakoski, Tomi & Riku Laine (2022). Tilasto-osio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–91.
- Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (2003). *Moderni kirkkokansa: suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanella*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82.
- Kääriäinen, Kimmo, Kati Niemelä & Kimmo Ketola (2005). *Religion in Finland. Decline, Change and Transformation of Finnish Religiosity*. Publication No. 54 of the Church Research Institute. Tampere: Church Research Institute.
- Laiho, Marjukka (2023). Ja suurin niistä on toivo: Z-sukupolven kosmopoliittinen eletty teologia. Teoksessa Sini Mikkola & Suvi Saarelainen (toim.) *Millenniaalien kirkko: kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko*. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus, 314–340.

Lenhart, Amanda (2015). Teens, social media & technology overview 2015. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/internet/2015/04/09/teens-social-media-technology-2015/>.

Lummis, Adair T. (2004). A Research Note: Real Men and Church Participation. *Review of Religious Research* 45:4, 404–414.

Mikkola, Sini & Suvi Saarelainen (2023). *Millenniaalien kirkko: kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko*. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.

Mikkola, Teija; Kati Niemelä & Juha Pettersson (2007). *The Questioning Mind. Faith and values of the new generation*. Publication No. 58 of the Church Research Institute. Tampere: Church Research Institute.

Myllyniemi, Sami & Tomi Kiilakoski (2019). Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Niemelä, Kati (2015). “No longer believing in belonging” – A longitudinal study of Generation Y from confirmation experience to church leaving. *Social Compass*. Vol. 62, no 2, 172–186.

Nuoret miehet kannattavat kastetta ja kirkkoa. (2023). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <https://evl.fi/nuoret-miehet-kannattavat-kastetta-ja-kirkkoa/> (luettu 15.8.2024).

Porkka, Jouko & Vilppu Huomo (2017). *Rippikoulun kehittävä arviointi*. <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/08/Rippikoulun-kehittava-arviointi.pdf> (luettu 20.10.2024).

Porkka, Jouko & Kati Tervo-Niemelä (2024). Gender perspectives in confirmation work: male, female, and non-binary adolescents. Teoksessa Wolfgang Ilg, Manuela Hees, Eveliina Hellas, Linn Sæbø Rystad, Thomas Schlag & Henrik Simojoki (toim.), *Develop-*

ing Confirmation Work in Europe. Empirical Findings and Perspectives for post-pandemic time. Third international study, 304–320. München: Gütersloh. <https://konfirmande-narbeit.eu/en/articles-and-books/> (luettu 25.11.2024).

Rippikoulukysely. <https://evl.fi/plus/seura-kuntaelama/kasvatus/rippikoulu/rippikoulu-kehittaminen/rippikoulukysely/> (luettu 20.10.2024).

Rogol, Alan D., James N. Roemmich & Pamela A. Clark (2002). Growth at puberty. *Journal of Adolescent Health*, 31(6), Supplement, 192–200.

Rubin, Kenneth H. & Robert J. Coplan (2004). Social withdrawal in childhood. *Annual Review of Psychology*, 55, 645–671.

Salomäki, Hanna (2022). Suomalaisten ikä- ja sukupuolierot uskonnollisuudessa 2000-luvulla. Teoksessa Veli-Matti Salmi-nen & Niko Huttunen (toim.), *Spiritualiteetti 2000-luvun Suomessa*, 228–257. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.

Salomäki, Hanna, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg (2020). *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Schweitzer, Friedrich, Kati Niemelä & Thomas Schlag (toim.) (2015). *Youth, religion and confirmation work in Europe*. München: Gütersloh.

Seurakuntien empatia- ja tunnettuuskysely. (2023). Kirkon tutkimus ja koulutus. https://www.epressi.com/media/userfiles/132964/1685512314/seurakuntien-empatia_tunnettuuskysely_2023.pdf (luettu 14.8.2024).

Solomon, Sheldon, Jeff Greenberg & Thomas A. Pyszczynski (2015). *The Worm at the Core: On the Role of Death in Life*. Random House.

- Spännäri, Jenni, Laura Kallatsa & Kati Tervo-Niemelä (2022). "Ei oo puhuttu." Uskonnosta puhuminen ja puhumattomuus suomalaisissa perheissä. *Uskonto, katsomus ja kasvatus – Journal for the Study of Religion, Worldviews, and Education*, 2(1), 11–33. <https://journal.fi/ukkk/article/view/115213>.
- Stark, Rodney (2002). Physiology and Faith: Addressing the 'Universal' Gender Difference in Religious Commitment. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 41(3), 495–507. <http://www.jstor.org/stable/1387459>.
- Suomen ev.lut. kirkon tilastot 2023. <https://www.kirkontilastot.fi/>.
- Taira, Teemu, Kimmo Ketola & Jussi Sohlberg (2023). Normalisation of nonreligious identity in Finland. *Journal of Contemporary Religion*, 38(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/013537903.2022.2138020>.
- Tervo-Niemelä, Kati (2024). Inverted Gender Gap in the Nordic Countries: Just bias in the data? Konferenssiesitelmä. *Society for the Scientific Study of Religion*, 18.–20.10.2024, Pittsburgh.
- Tervo-Niemelä, Kati & Jouko Porkka (2021). Rippikoulu ja nuoren hyvinvointi. Teoksessa Anuleena Kimanen, Jenni Urponen, Aino-Elina Kilpeläinen, Kati Tervo-Niemelä & Jyrki Knuutila (toim.), *Oppimista katsomusten äärellä*, 68–87. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Tervo-Niemelä, Kati & Jouko Porkka (2023). Does religion contribute to youth wellbeing? A longitudinal study of faith, wellbeing and the confirmation process among Finnish Lutheran youth – A gender perspective. *Uskonto, katsomus ja kasvatus – Journal for the Study of Religion, Worldview and Education*, 10–27. <https://journal.fi/ukkk/article/view/141485>.
- Tervo-Niemelä, Kati & Jouko Porkka (2024). Uskonnollisuus ja hyvinvointi nuoruudesta aikuisuuteen siirtymässä: sukupuoli ja polarisaatio. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.), *Katsomusaiheita – Nuorisobarometri 2024*, 155–172. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tervo-Niemelä, Kati, Jouko Porkka & Jari Pulkkinen (2021). Nuoret, rippikoulu ja korona: koronapandemian vaikutus rippikoulukokemukseen ja tavoitteiden toteutumiseen. *Teologinen Aikakausi*, 4/2021, 348–365.
- Tervo-Niemelä, Kati & Jenni Spännäri (2023). Uskonnollisuuden ja uskonnottomuuden muutos ja siirtyminen sukupolvelta toiselle suomalaisissa perheissä. Teoksessa Sini Mikkola & Suvi Saarelainen (toim.), *Millenniaalit ja kirkko: Kulttuuriset muutokset ja kristillinen usko*. Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisu, Nro 139, 51–78. Helsinki: Kirkon tutkimus ja koulutus.
- The Changing Global Religious Landscape (2017). Pew Research Center. Report, 5.4.2017. <https://www.pewresearch.org/religion/2017/04/05/the-changing-global-religious-landscape/>. (luettu 25.11.2024).
- Valkenburg, Patty M. & Jochen Peter (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Adolescence*, 46(1), 1–28.
- Voas, David, Siobhan McAndrew & Ingrid Storm (2013). Modernization and the gender gap in religiosity: Evidence from cross-national European surveys. *Kölnher Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 65(Suppl 1), 259–283. <https://doi.org/10.1007/s11577-013-0226-5>.